

Acest exemplar provine din
BIBLIOTECA ONISIFOR GHIBU
COLECȚIA IRINA CRISTESCU

Ediție aniversară digitală
ONISIFOR GHIBU 140 (1883-2023)
București Mai 2023

Ediție aniversară digitală realizată la 140 de ani de la
nașterea lui ONISIFOR GHIBU București Mai 2023

Digitizare realizată prin colaborarea în cadrul
Proiectului Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni,
Sfântu Gheorghe, Jud. Covasna:
„Onisifor Ghibu - Digitizarea operei editate Ghibu_Digital”
2023

Editor: Irina Cristescu
Digitizare: Corneliu Beldiman

ONISIFOR GHIBU
1883-2023 • ANIVERSARE • 140

Pagini web:
<https://www.mncr.ro/>
<https://muzeu.mncr.ro/index.php/expo/personalitati>
<http://onisiforghibu.ro/>

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

1883-2023 • ANIVERSARE • 140
Onisifor Ghibu
1912-2023 • ANIVERSARE • 111

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

1883-2023 • ANIVERSARE • 140
Onisifor Ghibu
1912-2023 • ANIVERSARE • 111
GHIBU DIGITAL
DIGITIZAREA OPEREI EDITATE

*Biblioteca
Semănătorul*

Onisifor Ghibu
În jurul
catolicismului
și a unirii bisericilor.

*Editura
Librăriei din
Brașov*

Prețul 5 Lei.

Biblioteca Semănătorul

1. *Al. Ciura*: Frații, schițe din războiu Lei 5.—
2. *V. Stanciu*: Cuib de rândunică (schițe) 5.—
3. *I. Agârbicean*: Din viața preoțească schițe 5.—
4. *Dr. I. Lupaș*: Din trecutul ziaristiceii rom. 5.—
5. *Dr. Ion Mateiu*: Probleme școlare Lei 5.—
6. *A. S. Iorga*: La cheștiunea industriei naț. 5.—
7. *Ion Clopoșel*: Însemnări pe răboj Lei 5.—
8. *I. Barac*: Pitelea Găscariu Lei 5.—
9—10. *M. Gașpar*: Blăstăm de mamă roman L 10.—
11. *Victor Stanciu*: Plantele de leac Lei 5.—
12. *E. Isac*: Ardealule, Ardealule bătrân L 5.—
13. *G. D.*: La stână, schițe trad. de C. Mușlea 5.—
14. *I. Băilă*: Insurăm pe Victor, Pe povârniș 5.—
15. *Dr. I. Lupaș*: Luptători pentru lumină 5.—
16. *Dr. Al. Borza*: Din viața plantelor Lei 5.—
17. *Ioan Georgescu*: Dovezi nouă pt. adevăruri vechi. — Gânduri și indemnuri. Lei 5.—
18. *Gavril Todica*: Zări din univers Lei 5.—
19. *Dr. I. Suciu*: Patimile și moartea lui Isus 10.—
20. *Wildenbruch*: Lacrimi de copii Lei 5.—
22. Colinde, cântecele irozilor și de stea 5.—
23—25. *M. Eminescu*: Poezii. Lei 20.—
26. *Al. Ciura*: Scrisoare în ceealaltă lume 5.—
27—28. *I. Clopoșel*: Antologia scriitorilor români (G. Lazar, G. Asachi, I. E. Rădulescu, B. P. Mumuleanu, Al. Hrisoverghi, D. Petrino, Al. Depărățeanu, N. Nicoleanu, C. Stamati, V. Cârlova, A. Cantemir, D. Tichindeal, Al. Donici, G. Alexandrescu, A. Pan, D. Bolintineanu, Al. Sihleanu, G. Barițiu, A. Șaguna, Tim. Cipariu). 15.—
29—30. (M. Cogălniceanu, V. Alecsandri, N. Bălcescu, Ion Ghica, Al. Odobescu, C. Negruzzi, Gh. Panu, B. P. Hașdeu, C. A. Rosetti, C. Boliac) 15.—
31—34. (T. Maiorescu, M. Eminescu, N. Gane, N. Filimon, I. Slavici, I. Creangă, P. Ispirescu, Gh. Coșbuc, Al. Vlahuță, I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, C. Dob.-Gherea, Ion Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești, P. Locusteanu, D. D. Pătrășcanu, V. Onițiu și A. Bârseanu). Lei 20.—

ONISIFOR GHIBU

IN JURUL CATOLICISMULUI
ȘI A UNIRII BISERICILOR.

BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL

EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD.

Tiparul Tipografiei Diecezane, Arad. 1925.

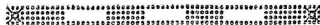
În loc de Prefață.

Paginile cari urmează au fost scrise în Septemvrie 1924 și publicate în organul Sfântului Sinod, „Biserica ortodoxă română“, Nrii pe Ianuarie și Februarie 1925. Dela prima lor apariție și până azi, chestiunea tratată de ele a mai făcut oarecari pași înainte, pe cari la momentul oportun îi voiu fixă după cuviință; aici o fixez în stadiul ei din anul trecut, întru cât el marchează o anumită stare de spirit care este menită să intereseze de aproape opinia noastră publică serioasă.

Problema religioasă și problema confesională din zilele noastre au importante laturi culturale și politice, pe cari fiecare cetățean conștient al țării trebuie să le cunoască. Acest motiv explică apariția în broșură a studiului de față.

Cluj, 29. VIII. 1925.

O. G.

În jurul catolicismului și a unirii bisericilor.

Problema catolicismului apusean e veche și ea a preocupat veacuri de-arândul pe cercetătorii istorici și religioși, cari au apreciat-o în sensuri foarte diferite. Ea a fost atinsă adeseori și în istoriografia română din trecut, totuși o lucrare de ansamblu, care să fi îmbrățișat catolicismul din punctul de vedere al poporului român și al intereselor acestuia, n'am avut până acum. Un studiu asupra catolicismului polon, unguresc și nemțesc, care să puie în lumină necurmatele năzuinți ale popoarelor vecine cu noi, de a ne supune prin acesta sferei lor de influențe politice, economice și culturale, — un astfel de studiu ar fi de mare folos nu numai pentru înțelegerea trecutului nostru, ci și a datoriei noastre de astăzi.

O încercare de a arunca oarecare lumină asupra unei părți a problemei am făcut eu prin două lucrări mai recente, prima apărută la 1923 în Cluj, sub titlul: „*Necesitatea revizuirii radicale a situației confesiunilor din Transilvania*“ (47 pag.), iar a doua, apărută la 1924, tot în Cluj, sub titlul: „*Catolicismul unguresc în Transilvania și Politica religioasă a statului român*“ (304 pag.). Ambele lucrări tratează, de fapt, aceeași chestiune, cu deosebire că cea din urmă este o dezvoltare pe larg a celor anunțate sumar în cea dintâi.

În această carte am căutat să pun în lumină deplină catolicismul unguresc în întreaga lui dezvoltare istorică și în situația lui actuală, atât din punct de vedere canonic și juridic, cât și din acela politic. Astfel am stabilit caracterul deosebit al catolicismului unguresc față de restul catolicismului, și am scos în relief raportul lui cu Regele Ungar și cu Papa dela Roma. Am insistat apoi cu deamănuntul asupra organizării lui în cadrele „Statului romano-catolic arde-

lean", a cărui organizare anticanonică și ilegală am dovedit-o cu un mare număr de documente. Am fixat apoi în mod definitiv caracterul averilor, al fondurilor și fundațiilor zise „catolice” care, în realitate, sunt de natură publică. Tot astfel am dovedit că școlile „Statului catolic” de drept nu sunt școli catolice, ci școli de stat, și că ele n’au săvârșit în prima linie operă de moralizare creștinească, ci o operă de maghiarizare a naționalităților nemaghiare. Mai departe, am fixat situația de drept a ordinelor călugărești, cari deasemenea au îndeplinit aici o operă de desnaționalizare, și nu o operă de largă iubire creștină. Am dovedit apoi cum Statul catolic a indus în eroare Roma și cum, dela 1918, el a subminat statul român, față de care și-a luat o atitudine de adevărată suveranitate. În baza tuturor acestor constatări, am cerut factorilor răspunzători să ia măsurile de cari suveranitatea Statului român le reclamă și pe cari dreptatea immanentă a Istoriei le impune. În încheierea cărții, am dat și o

soluție a întregii chestiuni religioase din România, în sensul ca poporul nostru să revie la unitatea religioasă, supt un patriarh român, care, fiind în legătură de frățietate creștină și cu biserica apuseană, să fie în acelaș timp și căpetenia religioasă a catolicilor din cuprinsul țării noastre. Prin această soluție ar înceta primejdia neconținută care ne vine prin unguri și prin ceilalți catolici, pe urma legăturilor lor directe cu Roma, și am ajunge la o pace religioasă în interiorul țării, putând astfel face din religie un factor efectiv de educație morală.

Cartea mea, care desvelea în contul catolicismului, stări de lucruri deadreptul alarmante din punctul de vedere al suveranității Statului român, a trezit un răsunet destul de viu în opinia publică românească și o adevărată consternație în lumea ungurească.

Din parte-mi, după apariția cărții, am lăsat teren liber părerilor relative la ea, rămânând ca mai târziu, la un moment dat,

să revin asupra chestiunii și să pun la locul cuvenit atât părerile criticilor, cât și atacurile adversarilor mei.

Cel dintâi care a luat act despre cartea mea a fost organul din Cluj al partidului dela cârma țării, „*Infrățirea*”, care, în numărul ei dela 22 Ianuarie 1924, scria că lucrarea mea „este unul din cele mai importante și mai obiective studii din câte au apărut dela Unire încoace”, și că ea „tratează pentru prima oară sistematic și în deplină cunoștință de cauză chestiunea catolicismului unguresc din Transilvania”. După această apreciere, „*Infrățirea*” a rezumat în trei numere consecutive cartea, atrăgând atențiunea opiniei publice în special asupra situației absolut ilegale a „Statului romano-catolic ardelean”.

Darea de seamă din „*Infrățirea*” a avut darul să atragă atenția d-lui senator *Dr. V. Bîanu* asupra chestiunii Statului catolic și să-l îndemne ca s'o aducă în fața Parlamentului, cerând guvernului luarea de măsuri grabnice împotriva situației ilegale și

dăunătoare pentru Stat. În ședința dela 7 Febr. 1924, în adevăr, d. Dr. V. Bianu, cunoscut prin stăruința neobosită cu care urmărește chestia minoritară ardeleană, într'o comunicare a cărei argumentație era luată pe deantregul din cartea mea, a ridicat cu multă energie chestiunea Statului catolic, cerând sancțiuni lapidare împotriva lui. La comunicarea din Senat au răspuns doi miniștri: d-nii Dr. C. Angelescu și Al. Lăpădatu. Acesta din urmă a declarat că a ordonat să se cerceteze cu deamănuntul situația de drept a Statului catolic și că, după ce se va convinge despre ea, va lua măsuri în consecință.

De fapt, ministerul cultelor a cercetat excepțiunile ridicate de mine și a constatat că ele au fost cu totul întemeiate. D-l ministru al cultelor, într'un interview acordat „Infrățirii“, a declarat că, în adevăr, Statul rom.-cat. și-a creat, dela 1 Decembrie 1918 încoace, o situație ilegală, împotriva căreia va lua toate măsurile, reducând-o la status quo, lucru pe care l-a spus apoi cu

câteva zile în urmă și într'un comunicat oficial al ministerului, publicat în ziarele din capitală.

Succesul moral al cărții mele, despre care d. ministru al cultelor s'a pronunțat înaintea mai multor persoane, că este o carte care face foarte bune servicii Statului, a fost astfel, cu totul satisfăcător și d. ministru al instrucției publice, care găsea în cartea mea singura modalitate pentru deslegarea problemei școalelor „confesionale“ ale Statului catolic, mi-a propus să dau pentru străinătate o ediție franceză a cărții mele.

Această recunoaștere mi-a fost o suficientă răsplată a străduințelor mele, oricare ar fi fost cuvântul criticei. Totuș, să mă opresc și asupra acesteia, începând cu cea ungu-rească.

*

În anul 1923, când am ridicat pentru întâia oară în publicitate chestiunea Statului Catolic unguresc, în broșura amintită, oamenii dela conducerea Statului Catolic mi-au

răspuns printr'o altă broșură, intitulată: *Trecutul și prezentul statului romano-catolic ardelean* (Cluj, 1923, 37 pag.) În cartea mea, eu am analizat, punct cu punct, aserțiunile cuprinse în această broșură, reducându-le la valoarea lor adevărată și dovedind că o serie întreagă din acestea se bazează pe texte intenționat falsificate. Astfel cartea mea era, pe lângă o dovedire strânsă a punctului meu de vedere, și un aspru rechizitoriu la adresa apucăturilor neonestе ale conducătorilor și apărătorilor Statului catolic. Din acest motiv, situația catolicilor față de cartea mea devenise cum nu se poate mai dificilă, căci le lipsea orice posibilitate de apărare față de atacul concentrat dat de ea. Astfel se explică răspunsul deadreptul lamentabil dat în Senat de episcopul r. cat. dela Alba-Iulia, în șed. din 11. III. 1924, în care n'a putut aduce nici un singur text de lege ca dovadă împotriva afirmațiilor mele, ci, după o serie de platitudini stilistice, s'a mulțămit să declare că nu va vorbi prea mult, „pentru că în scurt timp

va fi în stare să remită în mâinile celor interesați o publicațiune, ce va dovedi în mod obiectiv istoria trudelor și a activității de nouă sute de ani a bisericii catolice din Transilvania“. De mai bine de un an aștept să apară publicațiunea promisă, dar până acum ea n'a văzut lumina zilei. Din surse particulare, am aflat că s'ar fi constituit, în adevăr, o comisiune de 25 învățați unguri, cari să răspundă printr'o carte mare la lucrarea mea, dar știrea aceasta a fost desmințită de unele gazete din Cluj. În tot cazul, un fapt e sigur: critica ungurească n'a scris până astăzi nici un cuvânt împotriva cărții mele.

Excepție face episcopul titular dela Oradea-Mare, d. *Dr. I. Karácsonyi*, care trece ca cel mai de seamă istoric maghiar din România (este membru activ al Academiei de științe din Budapesta), și care a scris, în legătură cu cartea mea, un articol în organul minoritar maghiar, care apare în Lugoj în limba română, sub titlul: *Glasul minorităților* (Aprilie 1924). Articolul păr.

Karácsonyi este o dovadă de totală lipsă de bază pentru o discuție în chestiunea pusă de mine. În adevăr, este surprinzător, că distinsul istoric nu atinge nici măcar cu un singur cuvânt chestiunea principală din cartea mea, adică Statul catolic, pe care, tocmai prin această tăcere, o declară de pierdută definitiv. Iar în ce spune d-sa este atâta lipsă de obiectivitate și atâta chițibușărie, încât o discuție cu d-sa este din capul locului de prisos. Astfel, d. e., d-sa afirmă că nu toți juriștii maghiari admit părerile juriștilor pe cari îi utilizez eu ; că lucruri pe cari le-am spus eu, le-au mai spus și alții înaintea mea ; că n'am tipărit exact un cuvânt latinesc (am pus „Mars” în loc de „Mors”), și alte observații de amănunt, cari nu schimbă întru nimic teza susținută de mine și cari dovedesc și de astă dată, ceea ce istoricii români ardeleni știu de mult, că istoricul Karácsonyi este un om pornit, care, mai ales în polemicile contra Românilor, se folosește de orice mijloace, cari altora le repugnă cu desăvârșire.

Totuş, nu voi rămânea dator d-lui Karácsonyi, şi în răspunsul pe care-l voi da la publicaţia ungurească pe care o aştept încă, voi reflecta la fiecare observaţiune a d-saie, pentruca să nu rămâie nicio umbră de îndoială asupra adevărului adevărat. Deocamdată constat atâta, că critica pâr. Karácsonyi nu numai că nu infirmă nimic esenţial din ce susţin eu, ci dimpotrivă, prin tăcerea asupra celei mai importante chestiuni, o confirmă, şi că altă critică din partea ungurească nu ştiu să fi apărut până acum.

*

Extrem de interesantă este atitudinea fraţilor noştri greco-catolici faţă de cartea mea. Mai întâi de toate trebuie să amintesc că d. Dr. V. Bianu, care a adus înaltelei Parlamentului cuprinsul cărţilor mele, este unit şi încă un bun unit. Faptul că un greco-catolic a avut curajul să atace în mod deschis problema Statului catolic, este o dovadă în sine că acea problemă nu mai poate rămânea nerezolvită. Cine-l cunoaşte

pe frații noștri uniți, știe că niciodată nu s'a pomenit ca ei să atace pe vre-o chestiune oarecare pe romano-catolici. Cel mult dacă ei cutezau să se apere din când în când — ce e drept foarte rar — împotriva atacurilor acestora, dar ca ei să atace, asta, cum spun, este un caz fără precedentă.

Să vedem acum ce spune critica unită. Mai întâi de toate „*Unirea*” dela Blaj n'a luat notă de apariția cărții mele, — atitudine identică cu a foilor și revistelor ungurești. În schimb, a luat „*Cultura creștină*” de acolo, care a scris două prim-articole despre cartea mea. Autorul acestora, canonicul *Dr. V. Macaveiu*, scrie, printre altele, în legătură cu cartea mea: „D. Ghibu, într'adevăr, cu o străduință vrednică de toată lauda, a adunat un material documentar de foarte mare valoare. Fără a intra în amănunte, în controlarea și aprecierea tuturor afirmațiunilor, argumentațiilor și dovezilor invocate de d. Ghibu — o va face aceasta cu siguranță — credem, — însuși

Statul romano-catolic ardelean, căci ea privește în primul rând pe Ungurii romano-catolici din fosta Ungarie — noi constatăm ca impresie generală că, date fiind premisele puse, concluziile ce se desprind din acele permise, sunt foarte radicale și de un caracter aproape revoluționar“.

În restul recenziunii, p. Macaveiu caută oarecare motive atenuante, fără ca însă să se creadă îndreptățit a lua cumva apărarea catolicismului unguresc, care, de fapt, a fost o simplă armă de desnaționalizare. În favo-
rul Statului catolic, p. M. nu aduce nici un singur cuvânt.

Gazeta catolică dela București, „*Albina*“ a scris și ea o lungă dare de seamă tocmai în preziua comunicării dela Senat a d-lui Dr. Bianu. Recenzia este scrisă cu calmitate și relativ cu destulă obiectivitate. Ea recunoaște că lucrarea mea „se impune atât prin bogăția documentelor ce pune la dispoziția cititorului, cât și prin soluțiunile pe cari le preconizează“. „Cu toate astea — continuă recezentul — ultimul cuvânt

tu se poate spune până când nu se ascultă și obiecțiunile celor ce văd lucrurile și altfel. *Audiatur et altera pars* se impune“.

Acest *Audiatur* a avut loc într'un anumit sens, și comunicatul Ministerului de Culte l-a pus la punct, precum am amintit mai sus.

În tot cazul, rămâne stabilit că nici „*Cultura creștină*“, nici „*Albina*“ nu iau nicăierea, cu un singur cuvânt, apărarea Statului catolic și nici nu aporă catolicismul unguresc.

Până aici, deci, atacul meu împotriva acestuia n'a fost respins de nimenea: nici de episcopul Majláth dela Alba-Iulia, nici de episc. Karácsonyi dela Oradea, nici de presa ungurească, nici de cea greco-catolică.

*

În ce privește *cuvântul criticei ortodoxe* și al celei fără culoare confesională, ei a fost mai variat decât al celei amintite până aci. La București, cartea a avut, în afară de

sferelor oficialității, un răsunet destul de viu în presă. Astfel, în „Adevărul“ Nr. 12,303, d. I. Clopoșel scria, cu data de 29 Februarie: „De sub teascurile tipografiei „Ardealul“ a văzut lumina zilei o carte unică în felul ei. Pentru întâia oară se dau la iveală documente veridice complete din secolele trecute asupra politicii asupritoare și intolerante a confesiunilor „de stat“ și dinastiilor, executată față de bieții români ardeleni“. „Cartea d-lui Gh. este un îndrumător sigur prin mulțimea documentelor ce prezintă, etc.“.

În „Universul“ din 22. Februarie, d-na *Alexandrina Gr. Cantacuzino*, prezidenta „Societății ortodoxe a femeilor române“ scrie: „A apărut acum câteva zile o carte de o importanță și de un interes covârșitor. D-l Gh. cu documente dovedește cum catolicismul unguresc a fost, este și va rămâne instrument politic, iar că biserica rom.-catolică din fosta Ungarie nu reprezintă numai tradiționala ofensivă religioasă a catolicismului spre Orient, ci

și ofensiva maghiară față de națiunile nemaghiare“.¹⁾

De asemeni a vorbit despre cartea mea d. N. Iorga, și anume, odată în *Revista Istorică*, care o relevă (la pag. 158 - 9 din 1924) mai mult: pentru amănuntele ei de cuprins istoric-cultural, și a doua oară în „*Revue historique sud-est-européenne*“, unde zice: „M. O. Ghibu publie à Cluj un ouvrage étendu en roumain: „Le catholicisme hongrois en Transylvanie“. A côté de considerations politiques dans une matière où M. Ghibu est un innovateur, il y a toute une partie historique interessante et utile“ (Nr. 4 - 6, 1924, pg. 201).

O întinsă și temeinică recenziune a publicat în „*Neamul românesc*“ al d-lui N. Iorga, cunoscutul istoric ardelean, d. Ștefan Meteș, membru coresp. al Academiei Române și director al arhivelor Statului din Cluj. *Recensia*, care s'a tipărit în nouă

¹⁾ Articolul d-nel Cantacuzino s'a publicat și în „*Telegraful român*“ din Sibiu (24 Febr.) și în „*Biserica și Școala*“ din Arad.

numere de ziar (N-rii 59 - 64, 66, 77 și 78) și care s'a reprodus mai târziu și de *Legea Românească*, organul eparhiei Oradiei mari (Nr. 26 și urm.), zice prinire altele : „Cel care ne-a făcut să cunoaștem problema catolică din Ardeal în toată extensiunea ei din punct de vedere al intereselor Statului Român de astăzi, este d. O. Ghibu prin cartea sa: *Catolicismul etc.* Cu o stăruință vrednică de toată lauda, d. Ghibu a adunat în cartea aceasta o informație care, prin autenticitatea, ca și prin originea ei, ne dă soluțiile cele bune și în conformitate cu interesele vitale ale Statului Român. Autorul le și spune curajos și în cuvinte energice pe care ar trebui să le înțeleagă cei cari hotărâsc astăzi destinele țării“.

În cursul lungel d-sale recenzii, d. Meteș se identifică absolut cu toate constatările mele și admite ca necesare toate soluțiile mele față de Statul rom.-catolic, dar își exprimă în acelaș timp temerea că conducătorii statului nostru nu se vor putea

ridica la situația momentului, din motive mai mult decât dureroase. D. Meteș scrie, în acest punct, următoarele :

„Iată ce declarație cu totul extraordinară avem din partea unui fruntaș catolic ungur, adresate unui tovarăș de idei al său:

„E adevărat că se agită aici tot mai mult chestia catolică. Nu fiți îngrijați, căci noi suntem oameni cu experiență și diplomați. Ne dăm foarte bine seama în ce țară trăim și cu ce oameni avem de lucru. Trebuie să recunoaștem, bineînțeles numai între noi, că situația noastră este dificilă și în defavorul nostru. Norocul nostru e faptul că la București nimeni nu e lămurit asupra rostului Bisericii catolice, iar cuvântul românilor ardeleni nu prea e luat în seamă. Între guvern și opoziție nu e nici o înțelegere, ci dușmănie feroce. Unii se ocupă cu întărirea materială a partidului, iar ceilalți vreau răsturnarea guvernului. Chestii, chiar naționale, nu sunt, cari să-i poată uni pe aceștia, și spre binele nostru. Vedeți, în Ungaria așa ceva n'a existat nici odată.

Când era vorba de interese naționale, ura între partide înceta. Aici, chiar dacă guvernul ar vrea să aducă vreo lege pentru a micșora situația materială și culturală a catolicilor, fiți siguri că opoziția luptă cu înverșunare contra guvernului, servindu-ne pe noi. Am intervenit la Papa ca, atunci când problema catolică va fi mai acută, nunțul papal să înceapă tratativele cu guvernul român pentru concordat, și faptul acesta încă va ușura situația noastră foarte mult. U de mai puneți că „frații” români uniți ne dau tot sprijinul, prin arhieriei lor, ca Biserica noastră să nu fie înfrântă, căci aceasta ar însemna și micșorarea rostului lor în Statul Român. Rezervăm la urmă cel mai puternic argument, dacă împrejurările și oamenii amintiți nu ne vor putea ajuta cum dorim. Nu uitați că trăim într-o țară orientală, unde banul are puterea supremă. Noi vom jertfi dacă trebuie, zeci de milioane, pentru a salva situația materială și culturală a Bisericii noastre, care e însăși mântuirea poporului nostru de

alci, și pot să vă asigur, că izhând
noastră va fi deplănă¹⁾

Aceste cuvinte de o greutate extraordinară, care constituie un blam la adresa vieții publice românești, au avut ca urmare că însuși I. P. S. mitropolit primat, Miron Cristea, a înaintat ministerului de culte un memoriu, în care a cerut ca acesta să ia urgente măsuri pentru verificarea situației de drept a catolicismului unguresc din Ardeal și să nu lase curs liber unor afirmațiuni ca cele de mai sus, care, nerăsturnate, contribuie și la demoralizarea și la discreditarea noastră. Din nenorocire, memoriul I. P. S. S. n'a avut ecoul²⁾ cuvenit la cei în drept, în schimb, din cele petrecute, se poate afirma că asigurările ungurilor au fost întemeiate. Fenomenele desemnate de acestia s'au produs...

În ce privește presa din Cluj, am amintit la început cuvintele elogioase ale ziarului „Infrățirea“, la care mai adăugăm cele scrise

¹⁾ „Neamul Românesc“, No. 78, din 7 Aprilie 1924.

de „*Patria*”, care zice, în numărul ei dela 3 Februarie, că lucrarea mea „e chemată să atragă înainte de toate atențiunea asupra unor nedreptăți istorice și asupra unei situații care nu poate să dureze fără de primejduirea intereselor de Stat. Sunt aci lucruri la cari nimeni nu s'a gândit până aci. În chestiuni de acestea, suntem de o naivitate dumnazeiască. E meritul d-lui Ghibu de a fi aruncat o privire între culisele Statului catolic...”

„Problema religioasă a statului român nu mai poate fi rezolvată de acum fără consultarea cărții atât de bogate în informații și mai ales în măsuri de luat față de Statul catolic ardelean, a d-lui Ghibu... Indiferență dacă admitem sau nu admitem concluziile la cari ajunge d-l Ghibu, cartea d-sale o salutăm cu bucurie din motivul că e chemată să stârnească o discuție care nu se va sfârși așa de curând, cum le place unora să creadă.”

O notă cu totul discordantă a răsunat din coloanele revistei „*Tara Noastră*” din

Cluj de supt direcția d-lui Octavian Goga. Lumea românească din Transilvania aștepta cu o oarecare curiozitate cuvântul fostului ministru al cultelor într-o chestiune bisericească ardeleană de așa mare importanță ca cea produsă de mine în discuție. Dar așteptarea ei a fost zadarnică. D-l Goga s'a ferit de a se pronunța într'o chestiune, în care ar fi trebuit să ia o atitudine ostilă ungurilor, cu cari a legat, nu de mult, cunoscutul „pact dela Ciucea”. Totuș, din coloanele revistei dânsului, a răsunat un glas, și anume al d-lui *I. Maieiu*, doctor în drept și deputat. Sub titlul: *Din rătăcirile unui diletant*, D-sa a publicat, în N-rul dela 27 Ianuarie, un lung articol, care conține, pe lângă o serie de atacuri personale de o violență neobișnuită, și un potop de acuzații și de critici la adresa cărților mele.

Deși articolul din chestiune a fost primit de toată lumea românească cu o profundă indignare și revoltă, totuș trebuie să recunosc că el a avut și

un oare care răsunet la două publicații clujene, și anume la „*Infrățirea*” și la „*Revista nașterea*”, organul oficial al eparhiei Vadului, și a contribuit, într-o anumită măsură, la micșorarea, pentru un moment, a lacunelor pe care cartea mea îl stăpânise atât în publicul românesc, cât și în cel unguresc.

De dragul obiectivității, voi lua aici observațiunile critice ale d-lui M., și cându-mi totodată și reflexiunile mele.

Mai întâiu de toate d. I. M., care se secește pe sine o autoritate consacrată în Dreptul bisericesc, îmi aruncă epiteții de „diletant” în această materie. În realitate, lucrul stă așa că d. Mateiu, care, până la 1921, n'a scris nici un rând în materie de drept bisericesc și care s'a improvizat în canonist exclusiv din dorința de a putea ajunge profesor la Universitate, — unde însă i s'au închis porțile — a fost intrigat de faptul că și alții își permit să atîngă chestiuni de drept bisericesc și că aceștia amenință să trezească cu scrierile lor mai

mult interes decât D-sa. Pe D-sa îi rodea invidia că, într'o chestiune de așa de mare importanță națională, vine altcineva cu documente și cu soluții.

Din parte-mi, mărturisesc că nici prînd nu mi-a trecut să-mi fac un titlu de glorie din cunoștințele mele canonice sau să mă socotesc specialist în Dreptul bisericesc. Eu, în cartea mea, n'am făcut altceva, decât m'am răzimat pe câțiva canoniști unguri și am referit concluziile lor la subiectul pe care îl tratam. N'am avut veleități de cercetător original în această materie, cu care, dacă ar fi să spun adevărul, m'am ocupat și eu cel puțin atîta cît d. Mateiu, care multe lucruri le-a învățat dela mine. Tot meritul meu în ce privește părțile de drept, cu cari m'am ocupat în lucrarea mea, constă în aceea că sunt cel dintâi Român care a tratat vre-o problemă de drept bisericesc apusean. În acest punct, după cît știu, n'am avut predecesor și în consecință, nu pot fi taxat așa de ușor ca „diletant“ din partea

cuiva care n-a scris nimic pe teren, n-a
chestiune.

[illegible]

ce-l torturează, d-sa (adecă eu) a jurat moarte cu anticipație catolicismului unguresc din Transilvania și astfel aruncă cu ochii închiși sentința teribilă: Statul catolic trebuie dizolvat, fiind un organism ilegal și primejdios intereselor noastre". Așa vorbește d. M., negăsind cuvinte destul de aspre spre a mă mustra pentru marele păcat, de a fi cerut, eu cel dintâi, ceea ce după mine a cerut aproape toată suflarea românească.

Dar aici d. M. este pur și simplu meschin, întocmai ca și unde mă prezintă ca „obsedat de chimere postume pe urma catolicismului unguresc și întărâtat de anumite critici și răspunsuri inconvenabile pe tema reclamării pe seama Românilor a unor biserici catolice ale „Fondului de studii". Zic că e meschin, fiindcă anul trecut, când eu am ridicat mai întâi chestiunea aceasta, d-sa a fost unul din cei cari m'au aprobat mai zgomotos, stăruiind pe lângă mine cu fiecare ocazie să merg înainte, ba dându-mi chiar indicațiuni și cu privire la alte biserici

pe cari să le reclam (cum a făcut și în serica „Calvaria“ din Cluj, asupra căreia dânsul mi-a atras atenția).

Și tot așa de... nu știu cum să se poată când susține că: „violența acestei conștiințe primitive (de a reclama și pentru cele mici mite biserici) a stârnit atunci (la 1923) numai senzații neplăcute în rândul contemporanilor deprinși să simtă că respiră aerul unei epoci de civilizație modernă, dar să îndrăznească să se și iustrebe cu mâhnire, dacă aceste exagerații inoportune, cu aspecte psihice malade, pot onora o minte echilibrată de profesor universitar”. Adevărul este exact contrariul. Pe lângă d. Mateiu, care m-a aplaudat din toată inima, întreaga episcopie publică românească ortodoxă nu numai din Transilvania, ci și din Vechiul Regat a fost alături de mine, după cum am arătat la 6-7-8 a cărții mele și după cum știe foarte bine și d. Mateiu. Articolele mele au format baza unei interpelări în Sinodul episcopial clujan, al cărui membru este și d. M., și sinodul a îmbrățișat punctul meu de vedere.

însărcinând Consistorul, — al cărui membru de asemenea e și d. Mateiu, — ca să prezinte de urgență un memoriu Guvernului, — lucru pe care Consistorul l-a și făcut, alăturând la memoriul înaintat primului ministru, ministrului de Culte și celui de Instrucție, articolele mele tipărite în broșură de însuș episcopul Clujului, care le-a și distribuit publicului interesat.

În fața acestor fapte multă lume, care știa atitudinea d-lui M. față de chestiunea ridicată de mine anul trecut, s'a întrebat cu mirare: cum se explică ieșirea din senin a d-sale în contra mea?

La această întrebare, mie mi se pare că nu este alt răspuns decât acela care se degajază din cuvintele grave ale d-lui Meteș, că catolicii, când e vorba să-și apere interesele nu cruță nici un fel de mijloc. *Nu este deloc imposibil ca aceștia să fi angajat ca avocat al lor pe d. Matelu, care este înscris în baroul dela București și care să fi consimțit să-și apere clienții cu orice preț.* Altă explicație nu găsesc și desfid pe ori și cine să găsească o alta.

Dar încă n'am terminat cu d. Mateiu. Pentru că d-sa, în scopul de a-și salva clienții, nu s'a mulțumit să le ia apărarea, ci ca orice avocat care ține să câștige cu orice mijloc, procesul, s'a dedat și la atacuri grele în contra mea. Nu voiu reflecta aici la atacurile cari privesc viața mea particulară, nici la ofensele și calomniile pe cari le-a debitat la adresa mea și pe cari dânsul, în fața unor prieteni ai mei le-a retractat *în scris* —, o să vie poate — că vremea, când va trebui să ies în publicitate cu răspunsul meu, dacă d. Mateiu mă va obliga, — deocamdată mă opresc numai la atacul pe care îl îndreaptă împotriva mea pe motivul că aş fi făcut „propunerea formală de-a îmbrățișa catolicismul papei dela Roma”, și că, în calitatea mea de „misionar al papismului” „într'o noapte tenebroasă” aş fi primit în locuința mea din Cluj „vizita semnificativă a nunțiului papal Marmaggi dela București”. O astfel de acuzație venită din partea unui om care ani de zile mi-a fost confident, putea fi lesne crezută de

lume și ea a și fost crezută de unii naivi sau de unii interesați. Astfel „Infrățirea“ din Cluj, care la început primise cu entuziasm cartea mea, după câteva zile a revenit și, în bazz celor scrise de d. Mateiu, m'a declarat și ea pur și simplu, ca „misionar al catolicismului“. La fel a făcut și organul eparhiei Clujului, „Renașterea“. Advocatul catolicismului, conducându-se după proverbul românesc : „zi-i mamă, gușată“, voia să determine întreaga opinie publică împotriva mea, pe tema că *eu* aș fi în solda catolicilor.

Dar manopera n'a răușit câtuș de puțin. În afară de mica clică dela Cluj, nimeni, dar absolut nimeni n'a dat crezare d-lui Mateiu. Presa ortodoxă nu m'a atacat nici cu un singur cuvânt pe tema ridicată de d. Mateiu, ci a apreciat cartea mea în mod obiectiv, făcându-și, acolo unde credea, rezervele ei de bună credință față de unele aserțiuni ale mele pe cari nu le înțelegea sau nu le admitea.

Astfel „*Tel graful Român*“, organul mitro-

poliei ardelenе, luând în No. 8 dela 6 Februarie notă despre apariția cărții mele, dupăce scrie: „urmărește cea dintâi, pe baza unui mare număr de izvoare istorice, juridice, politice, bisericești și școlare, catolicismul ardelean în desvoltarea lui istorică și înfățișarea lui de astăzi“, — spune că va reveni asupra ei, lucru pe care l-a și făcut în mai multe numere consecutive, (31—36), identificându-se cu întreaga expunere a mea.

În ce privește partea din urmă a cărții mele, în care d. Mateiu vede o trădare a ortodoxiei, „Telegraful Român“ ia notă despre vederile mele în următoarele cuvinte: „Pe ultimele pagini (autorul) abordează pe scurt chestiunea refacerii unității religioase a neamului nostru și reintegrarea bisericii creștine universale și eghemonia religioasă a poporului român în Orientul Europei, încheind cu cuvintele că „dacă Roma nu va admite punctul nostru de vedere just, vor trebui rupte toate legăturile cu ea“.

„Speranța pe care o exprimă autorul în

ultimul pasaglu cu privire la nobleța Romei, este cu totul iluzorie. Și dovada cea mai bună despre aceasta, este însăși cartea d-lui Gh., din care se constată suferințele cele mari până la martiriu, pe cari le-a suferit poporul nostru din partea catolicismului în decurs de aproape o mie de ani.

„Actul unirii unei părți a poporului nostru n'a fost altceva, după cum se știe, decât o tragere pe sfoară, a celor ce au lăcomit la un blid de linte, ale cărei urmări sinistre le simțim până în ziua de astăzi“.

„Așteptam ca autorul să ajungă la altă concluzie : să dea binevoitorul sfat fraților de acelaș sânge greco-catolici să se rupă de dușmanii seculari ai poporului nostru și să se întoarcă acolo de unde au fost răpiți cu forța, în sânul bisericii strămoșești, care, ca o mamă bună și iertătoare, îi primește cu brațele deschise“.

„In chestiuni de credință nu există târguială“.— Atâta spune T. R. în contra mea.

„*Legea Românească*“, organul eparhiei ortodoxe a Orăzii Mari, la rândul ei, scrie

în Nr. 14 din 13 Aprilie, următoarele rânduri obiective despre cartea mea :

„Pe baza unui material documentar foarte bogat, cu adunarea la un loc și cu prelucrarea căruia d. Ghibu a adus vieții noastre politice, bisericești și școlare un mare serviciu de lămurire, se arată clar pătrunderea ideii de maghiarizare în structura organizațiilor catolice în așa măsură, încât acestea au devenit fortăreața de des-naționalizare a politicei austro-ungare, înfipte adânc în trupurile neamurilor nemaghiare sub efigia culturii și iubirii creștine de oameni, în chip de școale și mănăstiri catolice“. „Această lucrare o socotim cea mai prețioasă contribuție care s'a adus pentru lămurirea raporturilor între noi și minoritățile din Transilvania, din punctul de vedere așa de puțin cunoscut de oamenii vieții politice și așa de hotărâtor, în viața economică și politică a vechii Ungarii, care e cel confesional“.

În ce privește partea dela urmă a cărții, unde d. Mateiu vede trădarea ortodoxiei

din partea mea, „Legea românească” scrie următoarele rânduri:

„Acele câteva linii aruncate în grabă și menite să schițeze, sau să salveze măcar, o problemă de dimensiuni incommensurabile, ni se par mult prea răzlețe, prea nehotărâte și nesigure pentru a putea fi luate acum supt obiectivul unei cercetări concrete”. Privitor la această problemă, al cărui orizont „se ridică și se extinde la mari depărtări, vom aștepta apariția cărții *„Biserica românească. — Constituirea ei definitivă prin reintegrarea ei în biserica universală”*, în care d. Ghibu ne promite lămurirea lor”.

Atâta și așa excepționează revista orădană partea socotită vulnerabilă a lucrării mele.

În ce privește *„Biserica și Școala”* și *„Foaia diecezană”*, organele eparhiilor ortodoxe din Arad și Caransebeș, ele au înregistrat apariția cărții mele fără nici o altă critică.

Dintre publicațiile din vechiul regat, cari au apreciat fără nici o rezervă punctul meu

de vedere, amintesc numai organul Sfântului Sinod, care, ocupându-se de propunerea mea, conchidea în cuvinte categorice, spunând că „e cu dreptul să luăm și noi în Cluj biserică romano-catolică”¹⁾ (cf. *Biserica ortodoxă română*, 1923, pag. 1013).

În ce privește atitudinea ierarhilor ortodoxi față de mine, ea nu numai că a rămas neschimbată pe urma ieșirii d-lui Măteiu, dar pot spune că ea a devenit și mai prietenoasă. Astfel, mitropolitul primat a intervenit printr'un memoriu la Ministerul Cultelor, cerând ca să numească de urgență o comisiune care să cerceteze și să verifice oficial situația ilegală și provocătoare a catolicismului demascată de mine. Ca membru

¹⁾ Tot în coloanele acelei reviste a scris părintele Dr. Ioan Mihălcescu o dare de seamă despre broșura mea, spunând printre altele: „Broșura este scrisă în chip cu totul obiectiv și într'un stil care vibrează de accente patriotice. Profesorul O. Ghibu a făcut, scriind-o, un mare serviciu Bisericii și neamului său, pentru care merită toată lauda”. Și, mai departe: „adânc creștinească și cu adevărat cavalerescă este declarația pe care o face, ca încheiere” — și, pentru care, adaog eu — adversarul meu mă gratifică cu cele mai triviale expresiuni. (Cf. *Bis. Ort. Rom.*, 1923, pag. 780).

în acea comisiune I. P. S. mă propunea printre cei dintâi, pe mine. Mai departe I. P. S. mitropolitul ortodox al Ardealului m'a invitat să țin în zilele de 3—17 August a. c. două serii de conferințe profesorilor de religie adunați la cursurile de specialitate din Sibiu, invitație la care am și răspuns, ținând 25 de lecțiuni. Apoi, unul din ierarhii Basarabiei îmi scria, la 29 Aprilie, după cetirea cărții mele următoarele; „Mi-ai răpit câteva zile de sărbători, totuș, am citit întreaga lucrare: „Catolicismul unguresc în Transilvania“. Primește călduroase felicitări. Ai pus la îndemâna tuturor, cel mai strașnic material documentar pentru un dibaciu ministru de Culte. Un identic studiu, ar aduce lumină deplină și în chestiunea bisericească din Basarabia, și după mine unul, cel mai pregătit a-l scrie și coordona ești tot d-ta!“

Aș mai putea adăoga la toate aceste dovezi și pe aceea, că factorii competenți m'au găsit vrednic să mă numească printre cei

cinci delegați români la conferința regională internațională a țărilor ortodoxe, conferință care a avut loc la Sinaia în zile de 23 și 24 Sept. 1924.

Oare, dacă în alarmă dată de d. Mateiu că eu sunt un misionar al catolicismului, ar fi fost și numai o umbră cât de mică de adevăr, ar fi fost posibil ca conducătorii bisericii să-mi mai acorde vre-o atențiune și să-mi mai încredințeze vre-o chestiune religioasă de vre-o oarecare importanță. De sigur că nu!¹⁾

¹⁾ Chestiunea cu vizita nunțului papal este pur și simplu din domeniul fantaziei. Totul se reduce la faptul că, cu prilejul prezenței în Cluj a nunțului Marmaggi, în vara anului 1922, fiind și eu invitat la banchetul care s'a dat de Primăria orașului în onoarea dânsului, eu am crezut lucru cuviincios ca să-i depun la locuință o cartă de vizită, la care nunțul mi-a răspuns cu acelaș gest. Dar nici eu nu i-am făcut vizită, nici nunțul nu mi-a întors-o, iar la banchet eu n'am vorbit nici o vorbă cu dânsul, în afară de obișnuitele cuvinte convenționale la astfel de ocazii. Și nici altădată n'am vorbit cu el.

Slabă idee au unii oameni despre diplomația Vaticanului, dacă-și închipuie că reprezentanții acestuia sunt capabili de apucăturile demagogice ale miniștrilor din unele țări și, vânează oameni, cum vânează politicianii aderenți cu orice preț...

Atunci pe ce s'a întemeiat adversarul meu în atitudinea lui marțială față de mine? Exclusiv pe faptul că eu m'am manifestat de câțiva ani încoace ca un fierbinte aderent al ideii refacerii unității religioase a a poporului român și în acelaș timp, și a reunirii Bisericilor de Răsărit și Apus.

Ideea cea dintâi eu am afișat-o în public încă în Noemvrle 1918, în gazeta „*România Nouă*” din Chișinău, al cărei director eram —, și apoi am revenit asupra ei în alte ocazii, prin articole publicate în ziarele „*Universul*” și „*Adevărul*” din București. Impotriva acestei idei, nu poate fi nici un Român conștient și nici nu știu să fie cineva. În principiu, atât ortodoxii cât și uniții sunt *pentru* refacerea unității noastre religioase, deosebirea este numai în modalitățile diferite pe cari le propun și unii și alții. Din parte-mi eu am căutat să găsesc modalitatea practică cu ajutorul căreia să ajungem la idealul pe care de două veacuri îl căutam și unii și alții.

Această modalitate stă în legătură cu re-

zolvirea celeilalte mari probleme religioase: reunirea Bisericii răsăritene și apusene, care a preocupat nu numai în Biserica catolică, ci și în cea ortodoxă pe cele mai nobile spirite ale veacurilor din urmă. Atât în privința unei chestiuni, cât și în privința celei de a doua, eu am soluțiuni care diferă cu desăvârșire de tot ce s'a scris și s'a propus până acum și aceste soluțiuni derivă din situația specială a poporului român supt aspectul religios și politic. Nici odată n'am spus: Să ne facem uniți, cum s'a făcut Atanasie cu preoțimea lui la 1698, nici: să ne facem catolici, supunându-ne Papei! Dacă aș fi făcut așa ceva, desigur că aș fi meritat nu numai oprobriul necruțător al fostului meu ajutor și fin, ci al fiecărui fiu al Bisericii noastre. Dar totdeauna am spus: refacerea unității noastre religioase este cea mai mare necesitate sufletească a poporului nostru, — și, am spus de asemenea: noi românii nu câștigăm nimic prin izolarea noastră religioasă de Apus și în special de popoarele de un sânge cu noi, dimpotrivă,

avem tot interesul ca să luăm contact fră-
țesc cu ele și pe teren religios, așa cum
am luat de o sută de ani încoace pe teren
cultural, economic și, mai în urmă și politic.

Și apoi, la ce ne servește izolarea noastră
religioasă față de confesiunile creștine din
cuprinsul țării noastre. Nu ne dictează oare
cea mai elementară rațiune de stat ca să
facem tot posibilul pentru a avea în locul
caleidoscopicei varietăți confesionale, o uni-
tate religioasă cât mai deplină, dat fiind că
avem o singură țară și un singur învățător,
pe Iisus Christos, care desigur că nu pa-
tronează dușmânia și luptele care se dau
în numele lui de cetățenii aceluiaș stat și
de credincioșii aceleeași religii?

Acesta a fost și este punctul meu de
vedere și nu știu să fi comis altă crimă
decât aceea de a fi spus în articolele și
în studiile mele: cum cred eu că se poate
ajunge, practic, la soluționarea acestei mari
și complicate întrebări.

Atât în cartea mea *Catolicismul unguresc
în Transilvania*, cât și în diferite articole

publicate în *Universul*, *Adevărul* și în alte ziare și reviste, eu am pus chestiunea reunirii celor două Biserici românești precum și a Bisericii ortodoxe cu Biserica catolică.

Ca creștin, care mă rog zilnic la D-zeu „pentru unirea sfintelor lui Dumnezeu Biserici”, eu nu puteam să nu lucrez, pe cât mă ajută modestele mele puteri, pentru realizarea acestui postulat fundamental al Bisericii lui Christos, care este în acelaș timp, și un postulat de ordin național.

Impotriva *ideei* unirii, ca atare, eu cred că nici un creștin adevărat nu poate spune niciun cuvânt, iar în ce privește soluțiile pe cari le propune cineva, nu trebuie numai decât să fie suspectat. Nu sunt bune soluțiile propuse de mine? Ei bine, n'are decât să propule altcineva soluții mai bune, și ele se vor impune dela sine și vor avea și asentimentul meu cel mai călduros. Dar a nu face nimic pentru o astfel de idee, decât a stârni neconținut vechile dușmăni, -- asta eu nu o înțeleg și nu o admit.

De altfel, am mângâierea că chestiunea ridicată de mine, a preocupat și la noi din când în când în mod obiectiv, pe unii oameni și că ea poate să mai stârnească și astăzi și în viitor interes la spiritele iubitoare de adevăr.

Astfel, în „*Biserica ortodoxă română*” s’au spus acum câțiva ani cuvinte frumoase și creștinești în favorul ideii pentru care m’am expus și eu.

„*Orice inimă creștină — se zicea aci — trebuie să dorească unirea Bisericilor; dar mai ales toată lumea ortodoxă, inspirată de adevăratul spirit al pietății, conform scopului dumnezeesc al întemeierii Bisericii de către Dumnezeu-omul, Mântuitorul nostru Christos, dorește cu ardoare unirea Bisericilor într’un singur canon al credinței și pe baza învățăturii apostolice și tradiționale, Iisus Christós fiind piatra unghulară a lui*”.

Dar aş putea cita și cuvintele unuia dintre cei mai fervenți reprezentanți ai ortodoxiei, în favorul ideii reunirii Bisericilor, și anume cuvintele actualului arhi-

episcop și mitropolit al Transilvaniei,
I. P. S. S. Dr. Nicolae Bălan, care la 1909
scria, în „Revista Teologică” din Sibiu,
următoarele:

„La realizarea acestei opere sunt datori
să conlucre toți aceia cari sunt pătrunși de
însemnătatea neînchipuit de mare ce Evan-
ghelia creștină o are pentru viața ome-
nească. Cu adâncă durere sufletească trebuie
să privim desbinările cari s'au ivit în cîr-
gerea vremilor și cari există și astăzi în
sânul creștinătății. Căci Mântuitorul n'a voit
să întemeze mai multe biserici, ci a voit ca
toți cei ce vor crede și se vor boteza să for-
meze o singură Biserică, care să-i conducă
la mântuire”.

„Cei ce lucrează în bună credință și prin
mijloace morale la împăcarea și unirea Bi-
sericilor, contribuie în acelaș timp la reali-
zarea voinței lui Christos și la promovarea
cauzel sublime a creștinismului în lume”.

„Dar se vor întreba unii: nu este prea ei-
din capul locului zadarnică o atare luc-
Nu însemnează ea o cheltuială de t^{isericilor}₁₀, pg. 48.

puteri în vederea unui scop utopic, irealizabil? Cu alte cuvinte: mai putem spera că se vor uni vreodată Bisericile creștine?

Fără îndoială, ele se vor uni! Conștiința creștină neșovăitoare nu poate avea alt răspuns principiar la această întrebare. Căci cel ce crede în Christos, în mod consecvent trebuie să speredze că se vor împlini până într'un cuvânt toate făgăduelile lui. Deci, dacă Christos a prezis că „va fi o turmă”, care prezicere se referă nu numai la unirea creștinilor într-o singură Biserică, ci și la intrarea tuturor popoarelor în sânul acestei Biserici, atunci avem cel mai puternic motiv de a spera, că așa va fi. Este necreștinesc lucru a presupune că scăderile și slăbiciunile oamenilor vor covârși planurile înțelepte și nepătrunse de mintea omenească ale Provedinței divine.

Cum se va întâmpla unirea Bisericilor și ori anume împrejurări vor servi în mâna Provedinței ca mijloace spre acel scop, noi dintr-o parte știm mai de aproape, fiindcă nu ne ortodocșii să pătrundem tainele ce le ascunde cilor,

vitorul. Presupunem însă, că se vor ivi anumiți factori interni și externi ai istoriei bisericești, cari vor mijloci o tot mai mare apropiere a bisericilor între olaltă și vor îndrepta cursul dezvoltării lor către ținta unirii" (pg. 270).

„Considerăm și noi chestiunea reunirii Bisericilor ca având o deosebită importanță, nu numai în interesul creștinătății întregi, ci în special pentru noi Români. Din cauza aceasta, în continuarea discuțiunii vom face propuneri concrete privitoare la reunirea dintre noi Români într'o Biserică".¹⁾

Acum, de curând, chestiunea acesta a preocupat și pe d. S. Mehedinți, care a publicat asupra ei un merituos și caracteristic articol în *Convorbiri Literare* (N-rul pe de pe Februarie 1924). În acest articol, intitulat „Unirea Bisericilor române" d. M. spune că este o datorie pentru ori ce om de cultură să lucreze pentru realizarea ei.

¹⁾ Dr. N. Bălan: „Chestiunea reunirii Bisericilor", în „Revista Teologică", 1909, pg. 298 și 1910, pg. 48.

„Noi credem — zice d. S. M. — că un mănunchlu de buni români și tot așa de buni creștini, vor putea găsi punctele de contact, pe care să întemeiem (apoi) unirea completă...”

„Cei pătrunși de înalta valoare a creștinismului și cunoscători ai tradiției noastre multiseculare, vor putea spune în chestia unirii un cuvânt pe care în ultima instanță să-l poată primi și clericii, fără dispută, „fără capitis diminutio” din nici o parte... Dacă facem acest pas, de care atârnă în mare parte soarta neamului și a Statului românesc, avem buna speranță că nu-i departe nici unirea cu alți creștini din cuprinsul hotarelor noastre și chiar marea Unire la care se gândește primatul Angliei, pe care trebuie să o dorească orice om devotat idealului evanghelic”. (Conv. Lit. 1924, pg. 128—129).

El bine, între — concepția mea și între aceea a „Bisericii ortodoxe”, — a I. P. S. S. Mitropolitului Nicolae și a d-lui S. Mehedinți nu este nici o deosebire de principiu. Cu

toții dorim în mod sincer unirea celor două confesiuni românești și a celor două Biserici creștine mari. Deosebirea între mine și Domniile lor stă numai în faptul că eu m'am pronunțat și asupra modalităților cari cred că ne-ar putea duce la îndeplinirea idealului dorit. Aceste modalități sunt, după părerea mea, de așa natură, încât pot fi acceptate ca puncte de plecare sau ca subiect de discuție de către ambele partide. Am avut prilejul să discut această chestiune cu mai mulți capi de ai Bisericii noastre și m'am convins că ei admit în general punctele mele de vedere și dacă nu trag și consecințele practice, aceasta n'o fac din cauză că nu cred că formulele mele radicale să fie admise ca punct de plecare de către partea adversă. Ei bine, eu sunt convins că partea adversă admite, în general, punctul meu de vedere și că, în consecință, o înțelegere este posibilă.

Cei cari m'au combătut trebuie să-și dea seama că greco-catolicii și-au adaptat în timpul din urmă atitudinea lor într-o așa de

mare măsură la noua situație, încât distanța dintre ei și noi nici odată n'a fost așa de mică, cum este astăzi.

Voiu aduce aici și dovezile necesare în sprijinul acestei afirmații. Din acestea, se va vedea că vechea sperietoare a unirii cu catolicii în înțeles de „supunere Papei“, n'o mai scoate nimeni înainte și că supt unire se înțelege în adevăr „unire“, iar nu „capitulare“. Iar împotriva unei uniri frățești nimeni nu poate fi, nici în principiu, nici în concret.

Iată dovezile despre concepția nouă a „unirii“ la greco-catolici. Le luăm din gazeta „*Albina*“ dela București și din „*Cultura creștină*“ dela Blaj. — „*Albina*“ scrie, în această ordine de idei:

„Suntem convinși că unirea bisericească trebuie să se facă și nu se poate face decât prin sacrificii reciproce, fără învinși sau învingători. Dragostea lui Christos și dragostea de neam ne va uni pe toți.“

„Unirea bisericească, pentru ca să fie unire și pentru ca din această unire Biserica

creștină a Românilor să iasă puternică, ceice o vor înfăptui să nu piardă din vedere două adevăruri vecinice. Întâiu: Biserica tuturor Românilor trebuie să asigure naționalitatea tuturor Românilor. Al doilea: ea trebuie să cimenteze o credință religioasă“ (*Albina*, No. 170/923).

Unirea — zice același ziar în No. 91/923 „nu se poate concepe decât pe dreptate și pe preponderența neamului românesc și a ritului său. De altfel, suntem siguri că nimeni dintre ceice au cădere să pecetluiască această înfrățire, nu concepe lucrul altfel“.

Și, mai departe, în No. 194/1923: „Înțelegem foarte bine ca răsăritenii să discute modalitatea acestor legături (cu Roma), în raport cu privilegiile pe *cari cu drept cuvânt* le pretinde și le apără orice Răsăritean. Aici este nodul chestiunii. Cu frățească dragoste, nodul acesta se poate însă deslega și se va deslega, suntem siguri, căci nimeni nu este mai iubitor al privilegiilor orientale, ca Papa. Negreșit, lămurirea adevărului pe care îl susținem noi, nu se poate face

printr'un singur articol. Dar adevărul acesta se va lămuri foarte bine atunci, când, frățește, fără gânduri ascunse, Românii se vor aduna la sfat, așa cum propovăduiește d. O. Ghibu". „De altfel, zice „Albina“ în No. 244 al ei „între cele două biserici (ortodoxă și unită), nu există decât o chestie de jurisdicție". Vorbind de adevăratul remediu „al stărilor decăzute de astăzi", „Albina" în No. 211/923 zice: „Până când nu vom desvolta în sufletul Românilor sentimentul religios, orice vom face, nu vom putea stărpi pe miniștrii ce falsifică alegerile și pe alegătorii ce se pretează la aceste tertipuri. Iată pentru ce vindecarea noi nu'o adăstăm decât dela Biserica românească, decât dela o singură Biserică românească întregită, înfrățită și unită în respectul tuturor dogmelor și canoanelor ce fac cinstea și strălucirea Bisericii răsăritene de altădată".

Vorbind despre patriarhatul românesc preconizat de mine, „Albina" scrie în No. 37, din a. c.: „Pentru a se ajunge acolo, trebuie

însă ca toată lumea să fie de acord că unirea tuturor Bisericilor Române într-o Patriarhie română nu este posibilă decât prin *legături de dragoste* cu Roma“. Din partea „ortodoxilor-uniți“, continuă același ziar, „nu este jertfă personală, de tradițiune, de organizare, pe care să nu fie gata să o facă în acest scop“.

Aceeași gazetă zice în No. 46: „O Biserică unică românească, cu Patriarhul ei propriu și capabil de a ridica moralicește și politicește pe Români nu se poate înfăptui pentru nimic în lume, decât ținând seama de un mare adevăr istoric și dogmatic, care spune că Biserica creștină este un tot, pe care îl unesc legăturile dragostei față de Roma eternă, de Scaunul lui Sân-Pietru, Verhovnicul Apostolilor“. Și mai departe, în No. 21: „Când catolicismul asigură Românilor și unitate culturală și *respectul legii strămoșești*, stai și te închini: ce face pe Românii noștri să nu priceapă că nu au înaintea decât o singură cale pentru a salva Biserica veche românească“? Și iarăș,

în No. 94: „Suntem partizanii unificării tuturor bisericilor românești pe baza unor *legături irenice* cu Roma“.

Pentru că să nu se pară că astfel de enunțiațiuni se găsesc numai în „*Albina*“ neoficială dela București, voiu insista aici și asupra enunțiațiilor părintelui canonic Dr. V. Macaveiu dela Blaj, publicate în *Cultura creștină* din Blaj (No. 4 din 1924).

Ideea unirii, zice pâr. M. „deși preocupă pe toată lumea, totuș ni se pare că încă nu a fost pusă în discuție în toată *ampluarea* ei — și adaug în același timp, deși pare un paradox: în toată *simplitatea* ei. Vom spune chiar că, cei ce discută ideea nu au preconizat încă limpede nici temelia unei discuții serioase, științifice.

„Este deci un *mare merit* al d-lui Ghibu că a încercat, a avut curajul să pună chestiunea aceasta la un punct de mănecare, asupra căruia cred că se poate discuta, preconizând o soluție care, limpezită de unele contradicții, ar putea să întrunească într’o zi consentimentul ambelor Biserici românești.

Vorbind de deosebirile dintre ortodoxi și catolici, pâr. Macavei zice: „În afară de recunoașterea celor 4 puncte, nu există alt punct de diferență dogmatică între ortodoxi și catolici. Dar și chestiunea acestor patru puncte trebuie considerată în lumina ei adevărată, căci ele nu sînt decît *tot atâtea pretexte* pe cari acum 10 secole le-au invocat câțiva Greci pentru ca să-și justifice ruptura lor de Biserica adevărată a Românilor“. În ce privește patriarhatul românesc, pâr. M. zice că acesta ar avea „toată latitudinea ca să-și aranjeze biserica după buna sa chibzuială, cu soborul ei, cu autonomia ei, el va fi supremul diriguitor al ritualului și ceremoniilor din Biserica sa, șeful ierarhic al episcopilor de *ambele rituri* din țara noastră, în cadrele vechilor pravile și orânduiri bisericești“, etc. Și, încheind, pâr. M. zice: „În ziua când se va realiza unirea noastră religioasă alături de toți frații din Apus, noi clericii bisericii unite, dela mitropolit pînă la ultimul preot dela sate, vom fi mulțumiți să ni se dea slujba ulti-

mului sacristan (crâsnic) în templul neamului românesc, având deplina mulțumire în convingerea că și *acolo* slujim *tot* neamului românesc.“

În fața acestor declarații ale uniților, cari merg așa de departe, încât accentuiază dreptul patriarhului românesc de șef și al catolicilor latini din cuprinsul țării noastre, pentru orice om cu judecată obiectivă și cu sentimentul creștinesc nestricat este evident că vechiul punct de gravitațiune al discuțiilor relative la Unire s'a schimbat fundamental. Uniții vorbesc ca și noi numai de „Biserică românească“ de „patriarh român“, de legăturile de iubire și de pace cu Roma, și nici decum de „capitulare“ în fața acesteia. Apoi oare nu și ortodoxii doresc legături de frăție și de pace cu Roma ?¹⁾

¹⁾ În „Biserica ortodoxă română“, din Iunie 1924, pâr. Arhim. Scriban scrie : „Parcă nouă nu ni-ar suride ideea unei uniri a creștinătății ? Dar ne dăm seama că nu se poate, din cauza poftelor de dominațiune ale Romei“ (pag. 380.)

Cu altă ocazie. pâr. Scriban, ocupându-se de articolul principelui Max de Saxonia, scria că acesta „reduce cu mult pretențiunile de unire ale papatului, și anume

Sau starea de vecinică hărțuială și dușmănic folosește cuiva și n'ar fi mai bine să avem legături frățești cu Roma, a cărei influență eventual defavorabilă ar fi înlăturată din capul locului prin Patriarhatul românesc ?

Dar în privința posibilității unirii avem declarații din ambele părți, cari ne fac să credem în adevăr, că ea ar putea deveni o realitate din primul moment în care cele două tabere, care azi își stau față'n față, ar sta de vorbă, căutând cu sinceritate împăcarea. Astfel I. P. S. mitropolit al Transilvaniei, Dr. N. Bălan scria în broșura sa „In chestia unirii bisericilor”: „Deosebirile ar fi mai ușor de aplanat, cu atât mai vârtos, că papa și teologii săi, pe timpul Sinodului din Florența, făcuseră multe concesiuni” (pag. 17).

Față în față cu aceste cuvinte ale șefului

la proporția în care aproape și ortodoxii le-ar primi”. (Cf. „Revista teologică”, Sibiu, 1911, pag. 346).

Păr. Scriban nu poate fi inconsecvent față de sine însuși și să nu vrea unirea, atunci când catolicii merg cu concesiunile până acolo, unde noi le putem primi.

Bisericii ortodoxe din Ardeal, punem următoarele cuvinte ale Papei Pius al IX-lea, scrise la 1853 cu prilejul reorganizării Bisericii românești unite din Transilvania: „Biserica română trebuie să revie la această unire a conciliului dela Florența, — *simplă legătură ierarhică* —, fiindcă ea n'are alte dogme, și ca rituri, ca disciplină chiar, Biserica universală variază după timpuri și locuri, după rase și climate“. (Vezi: Bis. ort. rom. 1911/12, pag. 1003),

Între cuvintele șefului Bisericii ortodoxe ardelenice de astăzi și între acelea ale șefului de odinioară al catolicismului se poate stabili o perfectă unitate de vederi, care să fie premergătoarea unității de acțiune în vederea rezolvirii măreței probleme a Bisericii lui Christos, *una sfântă, catolicească și apostolicească...*

În coloanele „*Bisericii ortodoxe române*“ s'au scris nenumărate articole despre necesitatea și posibilitatea unor legături strânse, duse până la completă unire, cu Biserica anglicană. Ar putea oare un om cu scaun

la cap să socotească astfel de discuții ca o trădare a ortodoxiei? De sigur că nu! Atunci de ce nu s'ar putea discuta cu aceeași dragoste creștinească și chestiunea unirii (nu capitulării!) cu Roma, pe bazele noi, pe cari uniții și catolicii le accentuează cu fiecare ocazie și cari pentru orice om sincer pot alcătui platforma unei discuții? Sau este creștinesc lucru a combate în continuu ideea unirii cu Roma, aducând înainte exclusiv motivele negative, și este necreștinesc a stăruia asupra motivelor pozitive, cari ar face cu puțință realizarea marelui idei în sprijinul căreia a spus atât de frumoase cuvinte actualul mitropolit dela Sibiu?

*

Înceind aceste rânduri mă gândesc, fără să vreau, la bunele servicii pe cari le-au făcut marelui idei a Unirii Bisericii acela, cari m'au atacat cu mai multă vehemență pentru francheța cu care am pus-o în discuție publică. Inversunarea lor a dat prilej părții adverse să vie cu enunțuri pe care înainte nici odată nu le-a făcut, și cari,

orice s'ar zice, vor forma într'o bună zi lăsată de Provedință, substratul unor discuții comune între reprezentanții celor două Biserici, cari cu voia lui Dumnezeu merg, chiar fără să știe ele, spre unitate.

*

Incheind aceste reflecțiuni nu pot să nu mi exprim mirarea și părerea de rău că, cu toate asigurările pe cari factorii răspunzători le-au dat în fața țării, n'au luat nici până în ziua de astăzi nici o măsură pentru stabilirea definitivă a situației legale a catolicismului unguresc din Transilvania, așa încât ea să fie în conformitate și cu interesele statului și că, în general, ei nu manifestă nici o solicitudine largă pentru așezarea politicii religioase a poporului și a statului român pe baze solide, ci se mulțumesc cu improvizări și cu expediente cari ne condamnă la o perpetuă inferioritate față de alte confesiuni și alte țări.

- Nr. 35—38. (N. Iorga, E. Gârleanu, M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, I. Al. Basarabescu, S. Pușcariu, I. Adam, I. Ciocârlan, I. Agârbiceanu, Al. Ciura, O. Goga, P. Cerna, E. Pitiș, M. Cunțan, I. Chendi, C. S. Aldea, C. Theodorian, Al. Cazaban, Z. Bârsan, Dr. I. Lupaș, G. Raneti, V. V. Delamarina, G. Galaction, A. Cotruș și M. Codreanu) Lei 20.—
- Nr. 39. *Toma Cocișiu: Povestiri din natură* Lei 5.—
- Nr. 40. *Cântări naționale și diverse cântece*. L. 30.—
- Nr. 41. *Al. L. Morariu: Dela noi, Povești*. Lei 5.—
- Nr. 42—45. *V. Alexandri: Poezii*. Vol. I. Lei 25.—
- Nr. 46—48. *V. Alexandri: Poezii*. Vol. II. Lei 20.—
- Nr. 49. *Adam Bolcu: Povești și Povestiri* Lei 5.—
- Nr. 50. *Mauriciu Jokai: Piticii din Leaotung* Lei 5.—
- Nr. 51—54. *Andrei Mureșeanu: Poezii* Lei 10.—
- Nr. 55—56. *C. Cehan Ardealul*. Dramă în 4 acte 10.—
- Nr. 57. *Ilie Hociotă: Din lumea duhurilor*. Lei 5.—
- Nr. 58. *V. Alexandri: Paracliserul, Herșcu bocceg*. 5.—
- Nr. 59—59/h. *V. Alexandri: Teatru. II. (Cinel-Cinel, Piatra din casă, Nunta țărănească)* Lei 10.—
- Nr. 60—60/d. *V. Alexandri: Teatru. III. (Arvinte și Pepelea, Stan covrigarul, Barbu lăutarul)* Lei 5.—
- Nr. 61. *Volbură Polană: Ion Burduf. (Viața unui copil până la părăsirea școlii primare)* Lei 5.—
- Nr. 62—63. *T. Murășanu: Cioburi de oglindă* 10.—
- Nr. 64. *Prof. Horia Teculescu: Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului* Lei 5.—
- Nr. 65—66. *Emil Isac: Cartea unui om* Lei 10.—
- Nr. 67—68. *I. Agârbiceanu: Visurile, povestiri* L. 10.—
- Nr. 69. *Gavril Todică: Urgiile naturii* Lei 5.—
- Nr. 70. *Sextil Pușcariu: Literatura română* Lei 5.—
- Nr. 71. *Eug. Sperantia: Sub nimbul familiar* L. 5.—
- Nr. 72. *Al. Mănciulescu: Povestiri* Lei 5.—
- Nr. 73. *Vasile Savel: Doine din război* Lei 5.—
- Nr. 74—74/a. *Septimiu Popa: Povestiri* Lei 10.—
- Nr. 75—75/a. *Emil Isac: Notițele mele* Lei 10.—
- Nr. 76. *Ion Montani: Din zile grele* Lei 5.—
- Nr. 77—79. *Prof. I. Georgescu: Ștrengarul satului. (Piesă populară în trei acte)* Lei 15.—
- Nr. 80—81. *Al. T. Stamatiad: Câți-va scriitori* (O. Goga, St. Petică, I. C. Săvescu, M. Maeterlinck) L. 10.—
- Nr. 82. *A. Cotruș: Versuri* Lei 5.—

- Nr. 83—84. *St. Meteș* : Moșiile Domnilor și boerilor din țările române în Ardeal și Ungaria L 10.—
- Nr. 85—86. *Tr. Mager* : Aspecte din Munții Apuseni (Târgul de fete dela Găina, etc.) Lei 10.—
- Nr. 87—89. *Prof. Dr. Gr. Cristescu* : Perspective sociale și culturale în lumina evangheliei 15.—
- Nr. 90—92. *V. Demetrius* : Nuvele alese Lei 15.—
- Nr. 93. *Elena Farago* : Scrisori Lei 5.—
- Nr. 94—94/a. *Al. Ciura* : Iscariot (Schife) Lei 10.—
- Nr. 95—96. *Ion Montani* : Valul care trece Lei 10.—
- Nr. 97. *St. Meteș* : Relațiile Mitropolit. A. Șaguna cu Ro mâni din Principate'e române Lei 5.—
- Nr. 98—99. *Ch. Lebrun-D. Nanu* : La mielul alb 10.—
- Nr. 100. *George Mihail Zamfirescu* : Magnolia 5 —
- Nr. 101. *Onisifor Ghibu* : În jurul catolicismului și a unirii bisericilor Lei 5.—
- Nr. 102—103. *Const. Sudețeanu* : Introducere în sociologia lui Auguste Comte Lei 10.—
- Nr. 104—106. *Eugeniu Sperantia* : Generalități de Psihologie individuală și socială Lei 15.—
- Nr. 107—108. *Goethe* : Ifigenia în Taurida, dramă. În românește de Virgil Tempeanu Lei 10.—
- Nr. 109—110. *Al. Manculescu* : Tudor Dragomir. (Povestiri) Lei 10.—
- Nr. 111—113. *St. Meteș* : Păstori ardeleni în principatele române Lei 10.—
- Nr. 114—115. *Teodor Murășanu* : Lumini suflate de vânt (Versuri) Lei 10.—
- Nr. 116. *Al. Las. Moldovan* : Fabule și satire L. 5.—
- Nr. 117—118. *Adrian Pascu* : Cuibul tăcerii (schife și nuvele) Lei 10.—
- Nr. 119. *Dr. Seb. Stanca* : Sergentul (Dramă într'un act) Lei 5.—
- Nr. 120—121. *Perpessicius* : Repertoriu critic L 10.—
- Nr. 122—123. *Sandru Teleajen și Adr. Pascu* : Craiul Vânt (Poem dramatic în 3 acte) Lei 10. —
- Nr. 124—126. *E. Lovinescu* : Figuri ardeleni. (O. Goga, L. Rebreanu, T. Maiorescu, St. O. Iosif, I. Agârbicean, Il Chendi) Lei 15.—

Pentru tot ce privește „Biblioteca Semănătorul” a se adresa **Librăriei diecezane din Arad.**